

Anna Zbaraszewska

Uniwersytet Szczeciński

ORGANIZACJA PROCESU SPORZĄDZANIA RACHUNKU PRZEPLYWÓW PIENIĘŻNYCH

Streszczenie

W artykule zaprezentowano możliwości dostosowania ewidencji księgowej do potrzeb tworzenia rachunku przepływów pieniężnych. Rachunek przepływów pieniężnych jest elementem sprawozdania finansowego, który prezentuje w ujęciu kasowym operacje gospodarcze, zaś ewidencja księgowa ujmuje zdarzenia według zasady memoriałowej. Aby przekształcić operacje w ujęciu memoriałowym na ujęcie kasowe, zaproponowano odpowiednie konta rozliczeniowe.

Słowa kluczowe: rachunek przepływów pieniężnych, wpływy, wydatki, sprawozdania finansowe.

Wprowadzenie

Ewidencja księgowa, aby zapewnić w prawidłowy sposób sporządzenie rachunku przepływów pieniężnych, powinna być zgodna z ustawą o rachunkowości, a jednocześnie umożliwiać sterowanie poziomem środków pieniężnych i ich kierunkiem. Obecna forma ewidencji księgowej nie pozwala na uzyskanie w bezpośredni sposób informacji o przepływach pieniężnych. Staje się to możliwe dopiero po przekształceniu informacji z takich elementów sprawozdania finansowego, jak bilans oraz rachunek zysków i strat za pomocą różnego rodza-

ju korekt związanych z przepływami pieniężnymi. Ewidencja księgowa powinna być w ten sposób zbudowana, aby informacje o przepływach pieniężnych były łatwiej dostępne.

Celem artykułu jest przedstawienie zmian w ewidencji księgowej, które pozwolą na szybszy dostęp do informacji o przepływach pieniężnych.

1. Dziennik jako źródło informacji o przepływach pieniężnych

Aby uzyskać informacje dotyczące przepływów pieniężnych z ewidencji księgowej, należy w odpowiedni sposób wykorzystać takie urządzenie księgowe, jak dziennik i budowa planu kont.

Tabela 1. Budowa dziennika na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych

Lp.	Data operacji	Numer dowodu księgowego	Kod dokumentu	Treść operacji	Rodzaj operacji	Kod operacji	Suma operacji	Wyznaczniki	Dekretacja
1									
2									
3									

Źródło: opracowanie własne na podstawie: W. Gos, *Przepływy pieniężne*. Rozprawy i Studia, t. 399 (CDLXXIII), Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001, s. 123.

Dziennik jako urządzenie księgowe służy do wstępnego ujęcia kolejno numerowanych operacji gospodarczych w porządku chronologicznym¹. Dzięki temu dowody księgowe opisujące operacje gospodarcze są przypisane odpowiednim saldům lub obrotom, wyrażającym pewne stany majątkowe lub procesy związane z przychodami, kosztami, wpływami i wydatkami. Dzięki dziennikowi można tworzyć także dowolne zestawienia informacji zgodne z metodą bilansowania zdarzeń gospodarczych. Tworzenie dowolnych zestawień infor-

¹ W. Gos, *Przepływy pieniężne...*, s. 119.

macji możliwe jest dzięki dokładnym opisom operacji gospodarczych, które umożliwiają wyodrębnienie określonych cech we wszystkich zbiorach systemu rachunkowości. Prawidłowa organizacja wprowadzania danych, przy sprawnie działającej funkcji wybierania informacji, pozwala na uzyskanie różnych informacji na dowolne przedziały czasowe. Informacje te mogą dotyczyć takich zagadnień, jak²:

- procesy gospodarcze – wielkość sprzedaży, zakupów, terminy płatności należności, zobowiązań,
- tworzenie sprawozdań finansowych, w tym rachunku przepływów pieniężnych,
- tworzenie zbiorów informacji do opracowania modeli decyzyjnych.

Na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych wyznacznikami operacji może być rodzaj działalności, do jakiej zalicza się daną operację, termin płatności danej należności i zobowiązania. Wymienione zagadnienia można zrealizować za pomocą kodowania operacji gospodarczych³. Kodowanie umożliwi wybór operacji związanych z danym procesem, np. z przepływami pieniężnymi.

Kodowanie operacji pozwoli na rozdzielenie operacji gospodarczych na trzy rodzaje działalności: operacyjną, inwestycyjną i finansową, co jest zgodne z budową rachunku przepływów pieniężnych. Jednocześnie zostanie dokonana klasyfikacja operacji z punktu widzenia kierunku ruchu środków pieniężnych, który może powodować ich wpływ lub wydatek.

² *Ibidem*, s. 123.

³ *Ibidem*, s. 124.

pozwała ich podzielność zarówno pionowa, jak i pozioma. Poziomy podział konta umożliwia wprowadzenie do ewidencji danego przedmiotu dużej ilości kont szczegółowych. Z konta syntetycznego w wyniku tego podziału wydziela się konta szczegółowe – analityczne. Pionowy podział konta polega na wyodrębnieniu operacji wpływających na obroty konta, podział ten dotyczy nie przedmiotu ewidencji, ale zmian obrotów i stanu przedmiotu ewidencji konta.

Biorąc pod uwagę różne kryteria, wykorzystanie zasad podzielności pozwala na tworzenie dowolnej liczby kont. Odpowiednia rozbudowa kont analitycznych umożliwia uzyskanie informacji potrzebnych danej grupie użytkowników. Na potrzeby rachunku przepływów pieniężnych można dokonać podziału kont syntetycznych, związanych z operacjami środkami pieniężnymi, na liczne konta analityczne uszczegóławiające te operacje.

Innym sposobem uzyskiwania z kont informacji potrzebnych do utworzenia rachunku przepływów pieniężnych może być zastosowanie kont syntetycznych i wyznaczników, które opisują operacje gospodarcze. Wyznaczniki służą do wyboru informacji w danym momencie, niezbędnych do utworzenia danego sprawozdania lub podjęcia określonej decyzji.

W Polsce zakładowe plany kont oparte są na wzorcowym planie opracowanym przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce na podstawie wieloletnich doświadczeń i zaproponowanym jako wzorcowy. Tradycyjny podział kont na zespoły jest związany z ruchem okrężnym środków gospodarczych i zawiera następujące grupy kont:

- zespoły 0–3 – konta zasobów środków gospodarczych,
- zespoły 4–5 – konta kosztów działalności operacyjnej,
- zespół 6 – konta produktów i rozliczeń międzyokresowych,
- zespół 7 – konta przychodów i kosztów ich osiągnięcia,
- zespół 8 – konta kapitałów i wyniku finansowego.

Strukturę konta „Rozliczenie wpływów” przedstawiono na rysunku 2.

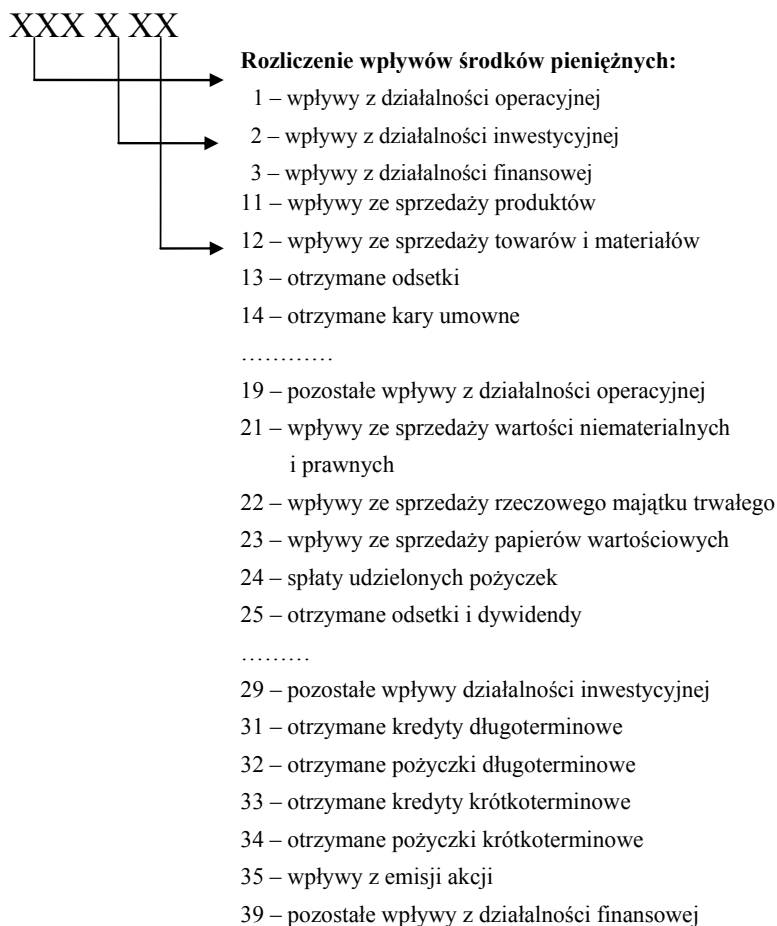
W literaturze spotyka się opinie, że dla potrzeb pomiaru płynności i wypłacalności jednostki gospodarczej budowa planu kont powinna być oparta na następujących założeniach⁴:

- konta powinny być zorientowane na potrzeby sterowania gospodarką finansową, zarazem dostosowane do prawa bilansowego i podatkowego,

⁴ *Ibidem*, s. 133.

- struktura konta powinna pozwalać na dokonywanie na podstawie kodu konta przekształceń zbioru sald na sprawozdania i raporty analityczne.

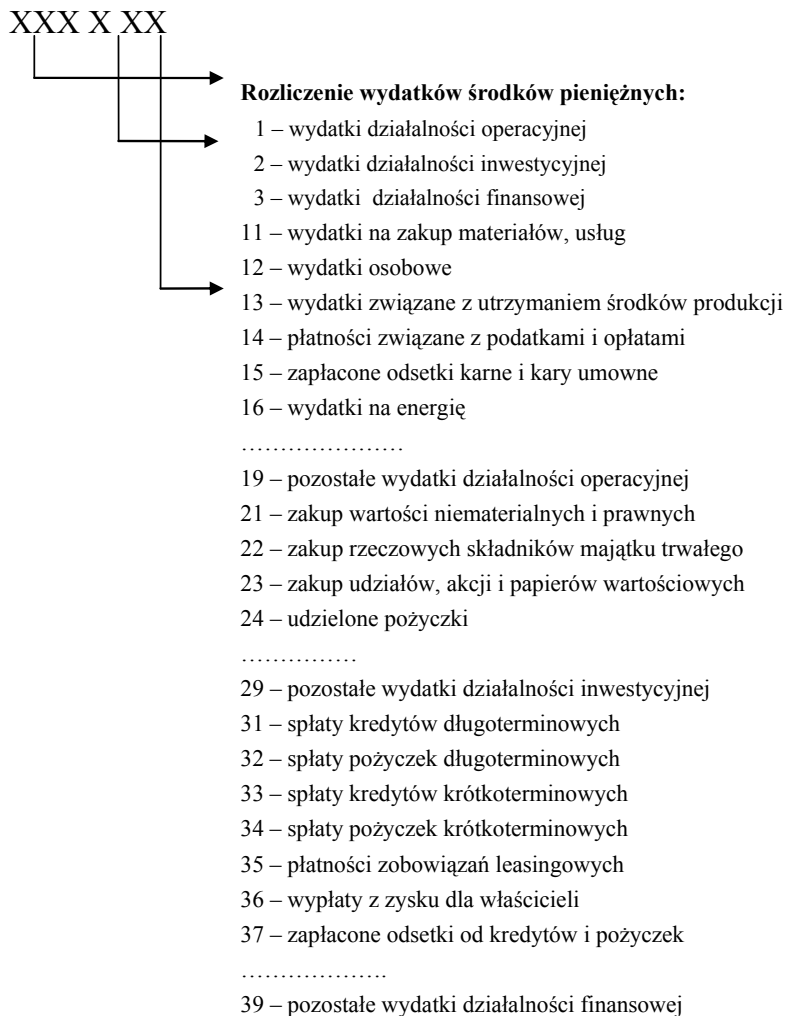
Rysunek 2. Struktura konta „Rozliczenie wpływów środków pieniężnych”

Źródło: W. Gos, *Przepływy pieniężne...*, s. 137.

Spełniając te założenia, należałoby do planu kont włączyć konta związane z wpływami i wydatkami środków pieniężnych – „Rozliczenie wpływów środków pieniężnych” i „Rozliczenie wydatków środków pieniężnych”. Podzielność konta „Rozliczenie wydatków środków pieniężnych” zaprezentowano na rysunku 3.

Rysunek 3. Struktura konta „Rozliczenie wydatków środków pieniężnych”

Źródło: W. Gros, *Przepływy pieniężne...*, s. 138.

Budowa planu kont na potrzeby przepływów pieniężnych powinna być oparta na możliwości podzielności poziomej kont, związanych ze środkami pieniężnymi, takich jak „Kasa”, „Rachunki bankowe”, „Inne środki pieniężne”, które wskazywałyaby na rodzaj wpływów i wydatków.

3. Wykorzystanie elementów sprawozdania finansowego do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych

Podzielność prezentowanych kont rozliczeniowych została dostosowana do układu rachunku przepływów pieniężnych. Informacje na temat wpływów i wydatków mogą więc być w każdej chwili wykorzystane do utworzenia tego elementu sprawozdania finansowego i sporządzenia innych raportów. Źródła danych do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych metodą pośrednią przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Źródła informacji do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych metodą pośrednią

Pozycja sprawozdania 1	Źródło danych 2
A. Przepływy z działalności operacyjnej	
I. Wynik finansowy	RZiS lub B
II. Korekty:	
1. Amortyzacja	RZiS, ID
2. Odsetki otrzymane i zapłacone	RZiS, E
3. Rezerwy na należności	ID, E
4. Podatek dochodowy od zysku brutto	RZiS
5. Zmian stanu zapasów	B
6. Zmiana stanu roszczeń i należności	B, E
7. Zmiana stanu zobowiązań krótkoterminowych (z wyjątkiem kredytów i pożyczek) oraz funduszy specjalnych	B, E
8. Zmiana stanu rozliczeń międzyokresowych	B
9. Zmiana stanu przychodów przyszłych okresów	B
10. Pozostałe pozycje	B, RZiS, ID, E
III. Przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej	Pozycje A.I ± A.II
B. Przepływy z działalności inwestycyjnej	
I. Nabycie, sprzedaż wartości niematerialnych i prawnych	E
II. Nabycie, sprzedaż rzeczowego majątku trwałego	E
III. Nabycie, sprzedaż udziałów, akcji, papierów wartościowych (w tym także przeznaczonych do obrotu)	E
IV. Wartość udzielonych i spłaconych pożyczek długoterminowych	E
V. Wartość otrzymanych i zwróconych dywidend	RZiS, E
VI. Wartość wpływów z odsetek z lokat terminowych, papierów wartościowych i wartość zwróconych odsetek	E
VII. Pozostałe pozycje	B, E
VIII. Przepływy pieniężne netto z działalności inwestycyjnej	Pozycje B.I ± B.II ± B.III ± B.IV ± B.V ± B.VI ± B.VII
C. Przepływy z działalności finansowej	
I. Zaciągnięcie, spłata długoterminowych, krótkoterminowych kredytów bankowych, pożyczek, emisja obligacji	B, E
II. Wartość wypłaconych dywidend, wypłat z zysku	E, RZiS, ID
III. Zapłacone, zwrócone odsetki	E, RZiS

1	2
IV. Wartość spłat rat kapitałowych z tytułu leasingu finansowego	E
V. Wpływy z tytułu emisji akcji, dopłat do kapitału	B, E
VI. Pozostałe pozycje	E
VII. Przepływy pieniężne netto z działalności finansowej	Pozycje C.I – C.II ± C.III – C.IV+ C.V± CVI
D. Zmiana stanu środków pieniężnych netto	A ± B ± C
E. Środki pieniężne na początek roku obrotowego	B
F. Środki pieniężne na koniec roku obrotowego	B lub pozycje D ± E

Źródła danych:

B – bilans,

RZiS – rachunek zysków i strat,

ID – informacja dodatkowa,

E – ewidencja księgową.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Krajowy Standard Rachunkowości nr 1, „Rachunek przepływów pieniężnych”, Dz.U. Ministra Finansów z 2 sierpnia 2011 r., nr 6, poz. 26.

Przepływy środków pieniężnych, obejmujące konkretne wpływy gotówki i ich rozchody, mogą być w warunkach wewnętrznych firmy sporządzane na podstawie zapisów księgowych z ksiąg rachunkowych danego roku obrachunkowego. Korzyści wynikające z takiego sposobu zestawienia wpływów i wydatków nie równoważyłyby pracochłonności zastosowania tego rodzaju techniki obliczania przepływów środków pieniężnych. Z tych względów – w przypadku pominięcia odpowiednio opracowanych programów komputerowych – podstawą i głównymi źródłami danych do sporządzenia rachunku przepływów pieniężnych są:

- sprawozdania finansowe, bilans oraz rachunek zysków i strat,
- informacja dodatkowa,
- wybrane operacje wygenerowane z danych ewidencji księgowej.

Bilans, rachunek zysków i strat oraz informacja dodatkowa są sporządzane zgodnie z zasadą memoriałową, co oznacza, że zdarzenia gospodarcze są ujmowane w momencie ich wystąpienia, a nie wpływu czy wydatku gotówki. Zależność między rachunkiem przepływów pieniężnych a bilansem można porównać do więzi bilansu z rachunkiem zysków i strat, czyli rozwinięcia zysku jako elementu kapitału własnego. Rachunek przepływów pieniężnych jest także sprzężony z rachunkiem zysków i strat, gdyż zysk ustalony memoriałowo

w rachunku zysków i strat zostaje sprowadzony do postaci kasowej w rachunku przepływów pieniężnych.

Na zmianę między wielkościami na początek i koniec okresu obrotowego (lub kolejnymi dniami bilansowymi) w poszczególnych pozycjach bilansu i rachunku zysków i strat mają wpływ operacje gospodarcze, które:

- są zgodne z zasadą memoriałową i/lub
- spowodowały przepływ gotówki.

Porównując salda określonych kont bilansowych, można ustalić, czy w danej jednostce nastąpił wzrost, czy spadek stanu środków pieniężnych, ale z danych bilansu nie można bezpośrednio ustalić przyczyny zmian w stanie środków pieniężnych. Informacje uzyskiwane z bilansu mogą dotyczyć wielkości niezrealizowanych należności i nieuregulowanych zobowiązań. Są to informacje o dużym stopniu ogólności, które nie pozwalają na określenie terminów wymagalności i ustalenie możliwości ich zrównoważenia.

Również przyczyny zmian w środkach pieniężnych nie wynikają bezpośrednio z rachunku zysków i strat, gdyż nie wszystkie kategorie wynikowe są jednocześnie związane z operacjami gotówkowymi. Uznanie przychodów nie jest powiązane z wpływem środków pieniężnych, a ujęcie kosztów nie ma związku z poniesionymi wydatkami. Wynika to z zasady memoriałowej, która nakazuje przychody i koszty przypisać do tych okresów sprawozdawczych, w których one wystąpiły, niezależnie od momentu wpływu lub wydatków środków pieniężnych.

Informacje zawarte w rachunku przepływów pieniężnych pozwalają na wyjaśnienie zmian następujących w stanie środków wykazanych w bilansie, gdyż rachunek zysków i strat, zawierający informacje o przepływach strumieni (przychodach i kosztach), mimo sporej wartości poznawczej, nie odzwierciedla całości przepływów strumieni w jednostce. Informacje związane są tylko z przepływami działalności, która przynosi dochód lub stratę. Rachunek nie zawiera natomiast zmian wynikających z działalności inwestycyjnej (lokaty i ich rozchody) i finansowej (pożyczanie środków i ich spłata). Jak wiadomo, obie te działalności obejmują operacje, które w dużym stopniu decydują o wypłacalności przedsiębiorstwa. Gromadzenie nadmiernych zapasów, zbyt liberalne kredytowanie odbiorców oraz konieczność wcześniejszych spłat zobowiązań powodują, że rentowne jednostki mogą odczuwać niedobór środków pieniężnych, co powoduje zakłócenia w bieżącej działalności operacyjnej firmy.

Podsumowanie

W przypadku gdy podjęte zostaną inwestycje finansowane z przewagą obcych kapitałów, bywa, że jednostka rentowna jest niewypłacalna, co w konsekwencji może doprowadzić do upadłości. Konieczność zachowania wypłacalności powoduje, że w dobrze zarządzanych jednostkach ocena zdolności uzyskiwania środków pieniężnych w relacji z potrzebami w zakresie wydatkowania środków pieniężnych jest jednym z głównych zagadnień zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Ważną rolę odgrywa informacja dodatkowa, dostarczająca niezbędnych danych, których nie można odczytać z bilansu ani rachunku zysków i strat. Źródłem informacji na temat nakładów inwestycyjnych są materiały źródłowe.

Literatura

- Gos W., *Przepływy pieniężne w systemie rachunkowości*, Rozprawy i studia, t. 399 (CDLXXIII), Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2001.
- Gos. W., *Rachunek przepływów pieniężnych w świetle krajowego standardu rachunkowości*, Difin, Warszawa 2004.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 1, „Rachunek przepływów pieniężnych”, Dz.U. Ministra Finansów z 2 sierpnia 2011 r., nr 6, poz. 26.

ISSUES OF THE ORGANIZATION OF THE PROCESS OF DRAFTING THE CASH FLOW STATEMENT

Summary

In the article adjustabilities were introduced to the accounting records for the purposes of creating the cash flow statement. The cash flow statement is an element of the financial statement in the cash basis whereas which is presenting business transactions the accounting records is including events according to the accrual basis. In order to convert operations in the accrual basis into the cash basis the author proposes

to apply appropriate accounting accounts. In order to operations in captivation on cash captivation author transform suggest employ proper account identification.

Keywords: cash flow statement, influences, expenses, financial reports.

JEL Code: M41

Translated by Anna Zbaraszewska